

ПОЧАТКОВА

ISSN 0131-5358

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

методисти України

характеристика учня:
формальність чи об'єктивність?

ропедевтика
економічних знань

артки з математики

контрольні роботи

тематичне планування

№4'99 квітень

«ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

щомісячний науково-методичний журнал

№ 4 (358) КВІТЕНЬ 1999

засновники -
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ,
РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ «ПОЧАТКОВА ШКОЛА» ЗАТ

Видається з липня 1969 року
Київ

Головний редактор

Алла ЛУК'ЯНЕЦЬ

Редакційна колегія:

Олена БАБЕНКО, Іван БЕХ, Надія БІБІК,
Михайло БОГДАНОВИЧ, Світлана БОЙЧЕНКО,
Володимир БОНДАР, Микола ВАШУЛЕНКО,
Борис ДРУЗЬ, Антоніна ЗАЙКА,
Наталія ЗАХАРЧУК, Олександр КИРИЧУК,
Лідія КОЧІНА, Тамара ЛЕВЧЕНКО,
Людмила ЛОПУШАНСЬКА
(відповідальний секретар),
Ізольда НІЗЕЛЬСЬКА (заст. головного
редактора), Олена НОЧВІНОВА,
Людмила ОНИЩУК, Юлія ПРИХОДЬКО,
Катерина ПРИЩЕПА, Тамара ПРОШКУРАТОВА,
Олександра САВЧЕНКО, Валентина
СЕМІЧЕНКО, Олександр СКРИПЧЕНКО,
Людмила СОЛДАТОВА, Володимир ТИМЕНКО,
Тамара ТКАЧЕНКО, Ольга ХОРОШКОВСЬКА,
Михайло ЧЕМБЕРЖІ, Наталія ЧЕПЕЛЄВА,
Марія ЧУМАРНА.

Редактори відділів:

педагогіки, психології

та позашкільного виховання

Людмила ЛІЩИНСЬКА;

математики, природознавства

та художньої праці

Тетяна ЯРЕМЧУК;

мови, читання та народознавства

Юлія КОЛЕСНИКОВА;

Коректор

Ярослав КУШНІРЮК.

Комп'ютерна верстка

Світлана КРАВЧЕНКО.

Набір

Людмила ГОЛОВАЩУК.

Зареєстровано

Міністерством інформації України
серія КВ, №2925 від 04.12.97 року

Підписано до друку 29.03.1999. Формат 84x108/16.

Папір газетний. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 6,72. Умовн. фарбовідб. 6,72.

Обл.-вид. арк. 9,75.

Тираж 22140 прим.

Зам. 0104904

Адреса редакції: 253002, Київ,

вул. Туманяна, 15, к. 2,

тел. 552-41-66

Видруковано на комбінаті друку видавництва
«Преса України» 252047, Київ, просп. Перемоги, 50

© «Початкова школа», 1999

ЗМІСТ

УЧИТЕЛІ – СОНЯЧНІ ЛЮДИ

О.Ночвінова. Відповідальність за слово 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ

О.Матвієнко. Методика вивчення готовності дитини до шкільного
навчання 3

ШКОЛА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Р.Охрімчук. Характеристика учня: формальність чи продовження
супроводжуючої діяльності вчителя? 5

МЕТОДИКА І ПРАКТИКА

Н.Побірченко. Інтеграція економічних знань у початкових класах 7

Г.Кловак. Щоб навчання було радісним 10

М.Кальчук. Українська мова в казках 12

А.Соловець. Про що розповіла веселка 14

М.Богданович. Картки з математичними завданнями 15

С.Скворцова. Формування умінь розв'язувати задачі
на пропорційне ділення 16

З.Харитоновна. Вправи на розвиток спостережливості 19

Т.Байбара. Бесіда в процесі навчання природознавства 20

А.Шаповал. Рухливі ігри екологічного спрямування 22

О.Вашуленко. Вивчення теми «Ягоди та фрукти нашої
місцевості» 24

Є.Громик. «... Гра — найсерйозніша справа» 27

І.Зеленецька. Музично-дидактичні ігри на уроках 29

Ф.Кочерга. Вчимося запобігати пожежам 37

МЕТОДИСТИ УКРАЇНИ

Г.Ковальчук, Г.Ковальчук. Життя у праці щоденній 40

КУЛЬТУРА МОВИ

А.Мовчун. Норми літературної вимови 43

МОЛОДОМУ ВЧИТЕЛЮ

Н.Листопад, В.Шпакова. Підсумкові контрольні роботи
з математики 45

Д.Федоренко. Дитячий гумор як засіб виховання 46

СІЛЬСЬКА ШКОЛА

В.Науменко, І.Сухопара. Тематичне планування уроків
читання 47

ДЛЯ ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

А.Кутенко. Уроки з розвитку мовлення у IV чверті 51

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

А.Соколовська. Інформаційна культура вчителя 53

З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

В.Курило. Початкова школа і народні вчителі Луганщини
наприкінці XIX — на початку XX ст. 54

ДО ДЖЕРЕЛ

М.Стельмахович. Християнська етика в початковій школі 56

А.Кирпач. «Граматка» П.Куліша — один із перших
україномовних підручників XIX ст. 58

СЛОВО ХУДОЖНІЙ САМОДІЯЛЬНОСТІ

Т.Заруба. Рідна мати моя 60

А.Костецький. Найдорожче у світі слово 62

ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЧИТАННЯ У МАЛОКОМПЛЕКТНИХ КЛАСАХ (2 і 3) ТРИРІЧНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ, IV ЧВЕРТЬ

Віра Науменко,

канд. пед. наук, доцент;

Ірина Сухопара,

викладач

(Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Бориса Грінченка)

Уроки читання в 2 і 3 класах об'єднані так, щоб змістова і емоційна лінії зливалися. Тому довелося переставити теми, що спричинило до змін текстів і в середині курсу.

За такого підходу вчитель має можливість проводити спільну підготовку до читання, сприймання тво-

ру, підвести дітей до висновку, а деякі прийоми роботи запропонувати учням обох класів, особливо творчі (інсценізація, домислення початку події, зміни закінчення, написання листа автору, персонажу твору зі своїми думками про них, створення діафільму і т.д.).

Враховуючи особливості змісту, композицію, жанрові особливості, яскравість, емоційність творів, у IV чверті бажано вчити дітей знаходити мікротеми творів, за ними бачити цілісну картину; привертати увагу до слів, якими автор називає, передає почуття, стан героїв твору; до слів, які несуть основний зміст.

Ці особливості відображені в меті кожного уроку. Виховна спрямованість чітко простежується через зміст кожного твору.

2 клас

3 клас

Урок 1.

Тема. Святе слово — рідна мати.

(С.Олійник. Наші мами; Леся Українка. Вечірня година).

(Т.Куртіта. У Свято Матері; П.Куліш. Святиня).

Мета. Ознайомити дітей зі святом — Днем матері.

Навчати дітей розкривати підтекст, розвивати повноту, точність, глибину сприймання художнього твору; формувати виразність читання.

Навчати дітей помічати в тексті слова, якими автор передає почуття, своє ставлення до описаного. Допомогти дітям відчувати силу впливу художнього слова на наші почуття.

Урок 2.

Тема. Нічого кращого немає, як тая мати...

(Леся Українка. У маленькій хатинці, у тихім куточку; Ой спи, дитя, без сповиття (колискова)).

(Т.Шевченко. У нашім раї на землі...; М.Хвильовий. Оповідання схвильованої Ганки; Олександр Олесь. Моїй матері).

Мета. Навчати дітей відчувати емоційне забарвлення слова. Удосконалювати вміння за вибраними словами визначати настрої твору (самостійно), голосом під час читання передавати пісенність, задушевність вірша Лесі Українки і колискової.

Навчати дітей визначати настрої твору, формувати вміння розуміти думки, почуття дійових осіб. Удосконалювати виразність читання як вияв емоційного, усвідомленого сприймання твору.

Урок 3.

Тема. Все зроблю для мами.

(Т.Майданович. А що б зробили ви? М.Сингаївський. Вишиванка).

(В.Крищенко. Вишиванка. Як Івась шукав синьої квітки (казка); В.Сухомлинський. Образливе слово).

Мета. Розвивати вміння самостійно знаходити в тексті повну, точну відповідь на запитання; вчити словами описувати уявлювані картини. Викликати бажання робити добрі справи, радувати маму.

Розвивати в дітей емоційну чутливість до слова, здатність бачити художній образ. Навчати переказувати близько до тексту, зберігаючи багатство і яскравість мови казки.

Урок 4.

Підсумок за темою.

Мета. Формувати в дітей уміння працювати з декількома творами: вибирати епітети, метафори, підсилювати власні думки словами з тексту, розвивати зв'язне мовлення. Узагальнити, якими художніми засобами авторам вдалося створити яскравий образ мами.

Тема. Ти для мами найдорожчий.

(Життя і смерть (народна казка); І.Паньків. Легенда про матерів).

Прищеплювати вміння сприймати легенду, самостійно її прочитавши. Розвивати співпереживання до настрою, почуттів дійових осіб твору. Навчати переказувати близько до тексту, даючи оцінку зображеним подіям.

Урок 5. Позакласне читання.

Тема. Наші мами.

Мета. Розширювати читацький кругозір; навчати вибирати книгу за її зовнішніми ознаками, читати її, визначати в ній найважливіші думки.

Горе втрати.

(І.Трешневська. Немає в мене мами... Кара за дитину (легенда)).

Навчати дітей сприймати зміст, образи, художні засоби твору. Формувати вміння переказувати самостійно яскраві частини близько до тексту.

Уроки 6, 7.

Тема. Надходить літо.

(Ю.Старостенко. Червень; М.Сингаївський. Червень сіно косить).

Мета. Навчати самостійно вибирати з тексту слова, якими автор змальовує картини природи. Розвивати зв'язне мовлення.

Тяжкі часи татарської навали.

(Ю.Колісниченко, С.Плачинда. Роксолана).

Навчати дітей відчувати емоційну спрямованість твору, визначати його головну думку, вибірково переказувати зміст.

Урок 8.

Тема. Рання година — золото.

(В.Сухомлинський. Скільки ж ранків...)

Мета. Допомогти дітям розібратися в особливостях тексту описового характеру; за окремими мікротемами створити цілісну картину пробудження природи. Звернути увагу на художні засоби. Закріпити створений образ словесними малюнками.

Позакласне читання.

Джерело доброти — наші мами.

Розвивати в учнів бажання спілкуватися з книжкою, удосконалювати вміння орієнтуватися в потоці книг, інформації; навчати вникати в суть прочитаного.

Урок 9.

Тема. Ранні пташки росу п'ють.
(Я.Щоголів. Літній ранок).

Мета. Створити в уяві дітей образні мікрокартини і цілісну картину літнього ранку, звертаючи увагу на емоційність поетичного слова. Закріпити створений образ у словесних і живописних малюнках дітей.

Урок 10.

Тема. Картини природи в поезії Лесі Українки.
(Леся Українка. Тиша морська).

Мета. Допомогти дітям створити в уяві картину моря; привернути їхню увагу до художніх засобів, якими автору вдалося змалювати тишу; закріпити створений образ у живописних малюнках дітей.

Урок 11.

Тема. О.Копиленко — дітям.
(О.Копиленко. Дивовижна дружба).

Мета. Навчати дітей за описом уявляти картини; помічати художні засоби, які використовує письменник; передавати свої враження від зображеного висловлюваннями, словесним малюванням.

Урок 12.

Тема. Воля дорожча від усього.
(П.Грабовський. Щоголик; В.Плахотников. Під парканом).

Мета. Навчати дітей виділяти в тексті окремі частини, визначати в кожній слова, які несуть основний зміст; спробувати уявні образи передати в малюнках.

Урок 13.

Тема. І буває ж таке диво.
(Олександр Олесь. Бабусина пригода).

Мета. Ознайомити дітей із особливостями побудови тексту — п'єси; створити в їхній уяві образні картини, привертаючи увагу до слів, які розкривають настрій, характер дійових осіб, мотиви їхньої поведінки; закріпити створені образи інсценуванням п'єси-казки.

Урок 14.

Тема. Нікого не образить той, хто має в серці доброту.
(В.Кава. Він живий!).

Мета. Створити умови для самостійного розкриття дітьми образу широкого, доброго хлопчика, привернувши увагу до слів, якими автор передає почуття головного героя твору, розкриває зміст. Закріпити створений образ через виразне читання (уміння розкрити внутрішній світ героя).

Урок 15.

Тема. Маленька праця крапа за велике безділля.
(В.Скुरатівський. Лелечина криниця).

Мета. Допомогти дітям уявити описану картину, визначити авторське і власне ставлення до описаного, зосереджуючи їхню увагу на емоційно-образних відтінках слів, якими автор передає хвилювання, старанність Сергійка. Закріпити створений образ переказуванням тексту.

Урок 16. Позакласне читання.

Тема. На шлях я вийшла ранньою весною.

Мета. Збагатити знання дітей про поетичну творчість Лесі Українки. Навчати дітей розуміти поезію Лесі, отримувати естетичну насолоду від спілкування з нею, більше читати, знати напам'ять.

Урок 17.

Тема. Чим багатий рідний край.
(С.Жупанин. Сім вітрів; В.Самійленко. Вечірня пісня; Леся Українка. Вже сонечко в море сіда..)

Мета. Разом з авторами здійснити подорож різними куточками рідного краю. За рядками віршів визначити найголовніше, під час читання передати його вміло вибраними засобами інтонаційної виразності.

Матінка єдина.

(В.Сухомлинський. А серце тобі нічого не наказало? І.Гнатюк. Мати; Л.Полтава. Три матусі).

Формувати в дітей оцінні судження, вміння давати характеристику дійовим особам, розкривати основний зміст твору.

Підсумок за темою.

Узагальнити здобуті знання, перевірити вміння самостійно працювати з текстом (помічати в тексті емоційні слова; слова, що мають найважливіше смислове навантаження). Створений образ закріпити в словесних малюнках.

Незабутня Леся.

(Леся Українка. Давня весна).

Допомогти дітям уявити чудесну весну, яку описала Леся Українка; помітити і відчутти силу і красу вибраних нею слів для опису весни; зрозуміти стан поетеси, побачити її прекрасною, сильною.

Казки Лесі Українки (2 уроки).

(Леся Українка. Біда навчить).

Навчати дітей самостійно виділяти в тексті мікротеми; визначати в кожній найважливіший зміст; закріпити уявні образи через інтонаційне читання в особах, переказ змісту близько до тексту.

Чомусь так сумно...

(Леся Українка. Конвалія; Сосна).

Навчати дітей розкривати настрій художнього твору, співпереживати; виховувати увагу до почуттів, переживань героїв твору; формувати оцінні судження, бажання і вміння висловити власну думку щодо описаного.

На крилах мрій

(Леся Українка. Хотіла б я піснею стати...; Талого снігу пачочки сивенькі..).

Допомогти дітям розкрити настрій віршів, з'ясувати причину; навчати самостійно вибирати засоби інтонаційної виразності і читати вірші.

Підсилити почуття, викликані віршем, малюванням живописних картин.

«Я знала Лесю Українку»

(О.Журлива. Пам'яті Лесі Українки).

Розвивати в дітей вміння помічати в тексті найважливіші за емоційним, смисловим навантаженням слова, визначати головну думку; допомогти уявити Лесю там, де вона жила.

Урок 18.

Тема. Хочеш мати, умій дбати.

(В.Сухомлинський. Не забувай про джерело; В.Лебедева. Чом, чом, чом, земле моя).

Мета. Навчати дітей творчо сприймати художній твір (висловлювати власну думку, давати оцінку описаним подіям, помічати художні засоби, які використовує автор). Допомогти зрозуміти пісенний характер твору В.Лебедевої. Створені образи закріпити словесним малюванням.

Уроки 19, 20.

Тема. Казки Г.К.Андерсена.

(Г.К.Андерсен. Гідке каченя).

Мета. Допомогти дітям розкрити мікротеми казки, з яких складається описана картина життя каченяти; зрозуміти розвиток сюжету, мотиви поведінки дійових осіб, їхні взаємини. Формувати свідомість, виразність читання, навчаючи помічати особливості кожної дійової особи, передаючи голосом її характер.

Дати дітям можливість відчувати особливість, майстерність, авторський стиль.

Уроки 21, 22.

Тема. Казки братів Грїмм.

(Брати Грїмм. Хоробрий кравчик).

Мета. Навчати дітей сприймати твір, яскраво уявляючи кожну картину, за мовою, діями наділяти героїв твору характерними рисами (під керівництвом учителя).

Допомогти відчувати особливості змісту, смисл, красу слова, майстерність кожного автора.

Створені художні образи закріпити читанням в особах.

Уроки 23, 24.

Тема. Казки Шарля Перро.

(Шарль Перро. Кіт у чоботях).

Мета. Навчати дітей виділяти в тексті частини, в кожній зміст, давати характеристику дійовим особам, складати план (під керівництвом учителя).

Допомогти відчувати, визначити характерне для кожного автора. Створені образи закріпити живописним малюнком.

Урок 25. Позакласне читання.

Тема. Скарбниця народної мудрості.

Мета. Збагатити дітей знаннями про творчість народів світу. Допомогти усвідомити зв'язки: автор — книга — жанр; автор — назва — зміст. Розвивати потребу в читанні як для задоволення пізнавальних інтересів, так і для одержання радості спілкування з художнім твором.

Уроки 26, 27.

Тема. Всюди добре, а дома найкраще. Твори З.Топеліуса для дітей. (З.Топеліус. Казка про березу та зірку).

Мета. Забезпечити радість спілкування з новими творами, їх авторами. Допомогти дітям уявити описані картини, навчати змальовувати їх словами; дати дітям можливість відчувати, знайти яскраві, емоційні частини тексту, виразно їх прочитати.

Уроки 28, 29.

Тема. Зустріч з Карлсоном, що живе на даху. (Астрід Ліндгрен. Про Карлсона, що живе на даху).

Мета. Навчати дітей самостійно розбиратися у змісті, розкривати мотиви поведінки дійових осіб, давати їм характеристику. На закріплення вивченого спробувати створити мультфільм про спритного Карлсона.

Урок 30.

Тема. Де беруться казки.

(Божена Немцова. У царя Трояна цапині вуха; З.Топеліус. Де беруться казки).

Мета. Навчати дітей самостійно, усвідомлено, емоційно сприймати казку. Розвивати мовлення, творчу уяву, здатність творити самим.

Підсумок за темою.

Закріпити в уяві, пам'яті, свідомості дітей утворені зв'язки: автор — назва твору — зміст. Навчати порівнювати прочитані твори за змістом, образами, настроєм. Удосконалювати вміння висловлювати думки з опорою на текст.

Перше знайомство із твором Віктора Гюго.

(Віктор Гюго. Козета).

Навчати дітей сприймати емоційний зміст твору, відчувати стан, співпереживаючи разом з героями твору, розуміючи підтекст. Виразно перечитати ті частини тексту, які найбільше вразили.

Марк Твен — дітям.

(Марк Твен. Чудовий малюар).

(самостійно).

малюванням словесних картин.

Дружба людей і тварин, чарівний світ природи у творах Р.Кіплінга. (Редьярд Кіплінг. Мауглі йде до людей).

визначати найважливіше за словами, які несуть основний

(самостійно).

словесним малюванням.

Зустріч з Вінні-Пухом. (Алан Мілн. Шоста пригода Вінні-Пуха).**Вінні-Пух і всі-всі-всі.**

Навчати дітей вибіркового переказу за визначеними темами казки; розвивати мовлення, фантазію; дати можливість пригадати історії про інших героїв твору.

Підсумок за темою.

Через повторне перечитування яскравих частин творів звернути увагу на засоби художньої виразності, які допомагають розкривати нові грані персонажів і картин природи.

НА ЗЕЛЕНОМУ ГОРБОЧКУ

Слова Лесі Українки

Музика Богдани Фільці

Allegretto

mf 1. На зе - ле - но - му гор - боч - ку, у виш -
2. І до бі - ло - ї ха - тин - ки, не - мов

mp

не - во - му са - доч - ку при - ту - ли - ла - ся ха - тин - ка, мов ма - лень - ка - я ди -
ма - ти до ди - тин - ки, ви - йшло сон - це, за - сві - ти - ло і ха - тин - ку зве - се -

f

тин - ка сти - ха ви - йшла ви - гля - да - ти, чи не ви - йде ї - ї ма - ти,
ли - ло, ви - йшло сон - це, за - сві - ти - ло і ха - тин - ку зве - се - ли - ло,

Coda

зве - се - ли - ло, *dim.* *ppp*